

בכורות מז

משה שווערד

1. ספר איזהו מקומן

גר שנתגייר כקטן שנולד דמי:

א] מקור דין זה:

הנה דין זה ד"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" איתא נמי ביבמות (כג. לו:), אך משמע שהוא מסברא ולא הובא לזה מקור, מיהו מצינו בדברי רבותינו כמה מקורות:

א. הריטב"א ביבמות (סוף מח): פירש בשם מורו הרב [הרא"ה] דקרא דמייתי התם דכתיב גבי רות "אשר באת לחסות תחת כנפיו", הוא לסיועי לר' יוסי דאמר התם גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וכוונת הקרא "אשר באת היום לעולם", ודלא כפירש"י דקאי על מילתא דאחרים שם.

ב. בעל הטורים (דצריס כד. ז.) יליף "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" מקרא דהתם "לא תטה משפט גר יתום", ולא אמר "גר ויתום", לומר שכל גר הוא כיתום וכקטן שנולד. [ד"יתום' שייך דוקא בקטן].

ג. המשך חכמה (פרשת ואממן, עה"פ שונו לכו לאהליכם) הביא שבח"י חתם סופר בע"ז כתב מקור מקרא שנאמר לישראל אחר מתן תורה "שובו לכם לאהליכם" דהיינו לנשותיכם, אף שהיו בהן מסתמא נשים האסורות לישראל ומותרות לבני נח כמו עמרם שנשא דודתו.

מיהו בהקדמת השב שמעתתא (אות ט') בשם מהר"ל בגור אריה כתב איפכא, דהא כתיב "וישמע העם בוכה למשפחותיו" והיינו על עסקי עריות שנאסרו להם, ופירש דנאסרו להם גם נשותיהם שכבר נשאו. והקשה הרי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, והילק דהיינו דוקא כשנתגייר מרצונו משא"כ מתן תורה שכפה עליהם הר כגיגית.

ד. בהערות להגריש"א הביא בשם האחרונים דילפי מדכתיב גבי גזל הגר "ואם אין לאיש

גואל", ולכאורה הרי גם גוי יורש ואיך אמרינן דאין לאיש גואל, אלא מוכח דכיון שנתגייר כקטן שנולד דמי. אך דחה דאפשר לאוקי קרא בעבד שנשתחרר.

2. ספר איזהו מקומן

ג] איך קיים מצות פו"ר בשעה שאינו בר חיובא?

הטורי אבן (ר"ה כח. ד"ה אלימא כפאו שד, הלאסון) הקשה לפי מאי דקי"ל אכל מצה בהיותו שוטה לא קיים המצוה לפי שלא היה אז בר חיובא, איך משנתגייר חשיב שקיים פו"ר שעשה בגיותו ואזי לא היה מצווה - ע"י שהאריך בזה. [ונראה שקושייתו גם לשיטת הרמב"ם שמירי שנתגיירו אף הבנים, ודו"ק].

והמנחת חינוך (א. יד.) כתב דדוקא במעשה מצוה חד פעמי כאכילת מצה ונטילת לולב אמרינן הכי, משא"כ פריה ורביה שהיא מצוה על כל רגע שיהא לו בנים [ומעשה הבעילה הוא רק הכשר מצוה], א"כ עתה בגירותו כשחל עליו החיוב הרי הוא מקיים מצוה זו. וראשית בכורים גמגם על תירוצו, דהא לפי מצבו של עכשיו אין הבנים מתייחסים אחריו, וא"כ אין המצוה נמשכת כלל. וע"י שהאריך בזה דמ"מ נשאר רושם מצות שבת שהיא חלק ממצות פו"ר, ובה אין קפידא בהא שאין מתייחסין אליו. וראה עוד מש"כ מנחת אברהם (עמ' קס"ט) בשם מרן הגרא"מ שך זצ"ל.

3. שו"ת הר צבי אורח חיים ב סימן עו

מה דינו של קטן שהגדיל בתוך ימי הספירה לגבי ספירת שאר הימים. קטן שנעשה בר מצוה בתוך ימי הספירה, או גר שנתגייר בימי הספירה אי מחוייב לספור מכאן ואילך ואי יכול לספור בברכה.

מצאתי במנחת חינוך (מצוה שו) שעמד בחקירה זו בקטן שנתגדל בתוך ימי הספירה, וכתב דלשיטת הראשונים דס"ל דאם חיסר למנות יום אחד שוב אין זה תמימות, גם כאן אם לא מנה מקודם שוב אינו מתחייב, אבל אם מנה גם קודם שנתחייב מסתפק אם קיום המצוה בפטור מהני לו גם לשעת חיובו במצות, די"ל דאין החשבון בטל, ואומר להביא ראיה לזה מההיא דיבמות (דף סב ע"א) בפלוגתא דר"י ור"ל דר"י ס"ל אם היו לו בנים בגיותו ונתגייר דקיים מצות פרו ורבו אף דעשיית המצוה היתה בזמן הפטור דלפ"ז הכא נמי אע"פ דעתה חל עליו חיובי מצוה מן התורה, מ"מ מה שמנה בפטור מהני ליה גם לשעת חיובו, ושם מביא דברי הטורי אבן (ר"ה דף כח ע"א) על ההיא דכפאו שד ואכל מצה דאינו יוצא באכילת מצה בזמן הפטור, והקשה מההיא דיבמות הנז' דאמאי בהיו לו בנים בגיותו קיים פרו ורבו ופטור בזמן החיוב, והמנ"ח אומר דלא קשה כלל דפרו ורבו שאני, דעיקר המצוה שיהיה לו בנים ולקחת האשה אינה אלא הכשר מצוה, ולכן אע"ג דההכשר מצוה היה בפטור אבל עיקר המצוה שיהיו לו בנים זה מקיים בזמן חיובו, משא"כ באכילת מצה דעיקר קיום המצוה היה בפטור לכן אינו יוצא בזמן חיובו.

והנה נראה שיסוד תירוצו הוציא מכח קושייתו שם במצוה ראשונה, ושם בתחלת ספרו מביא בשם הב"י דברי הירושלמי דבנו ממזר הוי כבנו לכל דבר אף לקיום מצות פרו ורבו וכמוש"כ הרמ"א (אהע"ז סימן א סוף סעיף ו), ושם הקשה המנ"ח דלמה

יצא יד"ח הא הוה מצוה הבאה בעבירה, ותירץ עפ"י סברת האחרונים והשער המלך (הלכות לולב) דמצוה הבאה בעבירה לא הוי אלא אם בשעת מעשה המצוה עשה העבירה, וכמו באתרוג הגזול דבשעת נטילתו עובר על עשה דוהשיב את הגזילה, אבל אם בשעת המצוה ליכא עבירה, וכמו בהוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים דבשעת אכילת המצה ליכא עבירה כלל, לא הוה מצוה הבאה בעבירה. ולפ"ז ה"נ בבנו ממזר נהי דבא ע"י עבירה אבל בלידת הבן דזהו עיקר קיום המצוה ליכא עבירה בזמן קיום העשה ודמיה למוציא מצה דיוציא מצות אכילת מצה.

וכן ראיתי בספר פרי יצחק להגאון הגרי"ב זצ"ל (ח"א סוף סימן מב) שתירץ כן וז"ל: דמשו"ה ליכא בזה משום מהב"ע משום דפ"ר לא דמיה לשאר מצוות, דגבי פ"ר הביאה היא רק הכשר מצוה למצות פ"ר אבל עיקר המצוה היא שיהיו לו בנים, ע"כ. ולע"ד דבריהם קשים להולמם, דהא לעולם מצות המעשיות הם מה שעושה האדם בפועל, אבל שיהיה לו בנים זה אינו מעשה האדם וגם לאו בידו הוא, ומסתבר דאדרבה עיקר מ"ע היא לקחת אשה כלשון התוס' גיטין, וכן בתוס' ב"ב (דף יג ע"א), שהקשו גבי חצי עבד וחצי בן חורין דאמאי כופין את רבו לשחררו ליתי עשה דפרו ורבו וידחה ל"ת דלא יהיה קדש, ואומר רבינו יצחק דבעינדא דמיעקרא לאו לא מקיים עשה דמשעת העראה קא עקר לאו, ועשה דפרו ורבו לא מקיים עד גמר ביאה, ע"כ, וא"כ מבואר דאין העשה בלידת הבנים, דא"כ עדיפא הו"ל לומר דלאו בגמר ביאה מקיים העשה וגם מי יימר דיהיו לו בנים ואפשר שלא יקיים העשה כלל.

שוב ראיתי דהמנ"ח בעצמו הרגיש בדברי התוס' הנז' במצוה ראשונה וז"ל: וע"פ הנ"ל איני מבין דברי תוס' ב"ב שאמרו דעשה מקיים בגמר ביאה, דהא גם בגמר ביאה אינו מקיים העשה, ונשאר בצ"ע. וזה פלא, **דדברי התוס' פשוטים דגמר ביאה מקיים העשה דבהכי חייביה רחמנא זלידת הבנים לאו בזדיה תליא, ולידת הבנים הם תנאי ושיעור להמצוה, דעד כמה חייב בלקיחת אשה עד שיוולדו לו זכר ונקבה, ומשנולד לו זכר ונקבה אז קיים אמרינן ואינו מחוייב עוד במצות עשה דפרו ורבו, ולר"י דס"ל בהיו לו בנים בגיותו קיים פרו ורבו, אינו אומר שקיים את המצוה, דתנאי המצוה דלקיחת אשה הוא כל זמן שטרם נולדו זכר ונקבה, אבל בשנולד זכר ונקבה, יהיה באיזה דרך ע"י קיום מצוה או שלא בקיום מצוה, כל שהעמיד דור של זכר ונקבה פקע ממנו מצות פ"ר.** וכן משמע פשוט לשון התוס' יבמות (דף סב ע"א ד"ה בני פריה ורביה נינהו), וא"ת דבפרק ד' מיתות משמע דבני נח לא מיפקדו אפריה ורביה, וי"ל דהכא לאו בני חיוב אפריה ורביה קאמר אלא כלומר שבניהם נקראים על שמם כדאמרינן בסמוך, עכ"ל. **הנה מבואר בדבריהם דמה שאומר ר' יוחנן בהיו לו בנים בגיותו שקיים מצות פ"ר, אין הכוונה קיום מצוה של פרו ורבו, אלא קיום במציאות שהעמיד דור של זכר ונקבה, ועי"ז שוב לא חל עליו חובת פרו ורבו מכיון שכבר נתקיים בו אף שלא קיים מצות עשה זו. ובזה מתורץ הכל: קושית הטו"א דהרי עשה המצוה בזמן שהיה פטור, הרי מבואר מדברי התוס' דלר"י אין הכוונה שקיים מצות עשה, אלא דמכיון שהעמיד דורות אף שלא קיים מצוה שוב לא חל עליו עשה דפרו ורבו, וכן מה שהקשה כיצד מקיים פ"ר בבן ממזר הא הוי מצוה הבאה בעבירה, ג"כ לא קשה, דקיום מצות עשה מאן דכר שמו אלא דפקע ממנו מ"ע דפ"ר מכיון דהעמיד תולדות.**

וממילא אזדא לה הוכחת המנ"ח לענין ספירת העומר דמהני ליה מה שספר בשעת פטור אף לזמן חיובו, דאין להוכיח זה מדברי ר"י, דהרי לא אמר שקיים מצוה אלא שאם העמיד תולדות גם בלי קיום המצוה שוב לא חל עליו מ"ע דפרו ורבו, אלא דמ"מ מצד הסברא י"ל דקטן שספר ספירה קודם שנתגדל אהני ליה מה שספר בקטנותו לחייבו בתשלום הספירה גם משנעשה גדול ואין זה נכנס במסגרת דאין שעת פטור פוטרנו גם לאחר שמתחייב, דשעת פטור אינה מוציאה לשעת חיוב, דבאמת הא מברך בכל יום על ספירתו של אותו יום, והראשונים דס"ל דבחיסר יום אחד אינו סופר בברכה ובטלה מצותו לגמרי, היינו דוקא בחיסר ממש דשוב לא חשיבי תמימות, אבל בכה"ג דספר כל הימים אין הכרח לומר דלא יתחייב גם בימי הגדלות, דכיון דבפועל ספר כל יום ויום אף שהיה בפטור מ"מ שפיר קרינן בהו תמימות אלא שהי' פטור מן המצוה, אבל מאז שנתחייב מתחייב על שאר הימים דהא אין כאן חסרון תמימות.

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף מז עמוד א

היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר ר' יוחנן אמר קיים פ"ר ורשב"ל אמר לא קיים. ר"י אמר קיים לא תוהו בראה לשבת יצרה וכו'. ויעו"ל בגמ' יבמות ס"ב א' דאי' בטעמא דר"י דקיים פ"ר "דהא הו"ל ליה", וכאן נקיט הש"ס לא תוהו וכו' כמליצה. **דהנה אית מצוות דתליא קיומם בתנאים מסויימים דבעי' לשמה וכוונה וכו'**, דוגמת קיום ד' מינים וכן כזית מצה דאי' בגמ' ר"ה דבאכל בהיותו שוטה לא עשה ולא כלום דהא ה"ל פטור. **משא"כ בפ"ר דמטרת המצוה דליהו לי בנין ובזה אף דעצם הקיום הי' בהיותו שוטה או שהי' עכו"ם דלא הי' עליו החיוב מ"מ הא אית לי בנין, וזה כוונת הגמ' לא תוהו וגו' דבמציאות**

הא נתקיים לא תוהו בראה וגו' אף שהי' עכו"ם, ואף דלא נתקיים מעשה המצוה מ"מ סגי לן דנתקיים התכלית. (משא"כ עבד דלית לי' יחס והוי כאילו דהבן של אחר).

5. ספר איזהו מקומן

דן הבנים מנוכרית או מישראלית?
כתב המנחת חינוך (א. יג.) דנראה פשוט שקיים פריה ורביה רק אם הבנים שהיו לו בגיותו הן מנוכרית, לפי שבאומות הולכין אחר הזכר והם מתייחסין אתריו, אבל אם היו לו בנים מישראלית, כיון שהבנים מתייחסין אחריה לא קיים פריה ורביה.

6. ספר איזהו מקומן

והערוך לנר (ינמות סג.) ביאר דפליגי בגדר כקטן שנולד דמי, דריש לקיש סבר שדיינינן ליה כאילו לא היה חי מעולם קודם לכן, ונמצא שלא קיים כלל פו"ר, אך ר' יוחנן סבר שדיינינן ליה כאילו מת ונולד מחדש, וממילא כיון שבגלגולו הקודם קיים פו"ר תו

ורשב"ל אמר לא קיים פריה ורביה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי:
ביאור מחלוקת ר"י ורשב"ל:

אין צריך לשוב ולקיימה, ואין חסר עתה לנפשו הישראלית קיום מצוה זו.

7. ספר איזהו מקומן

אפילו למ"ד מזהמין את הולד לוי פסול מיקרי:

האם לממזר יש דיני כהונה?
הדבר אברהם (מ"א סי' כ"ו, ח"צ כג. א.) דן האם ממזר הנולד מכהן יש עליו דיני כהונה. וכתב (ח"צ כג. א.) להוכיח מסוגיין, דאף דהוי ממזר קרינן ליה לוי פסול' ונפטר מה' סלעים, ושם לוי הוא הפוטר, ש"מ דנשתייר בו קדושת לוייה. ועי' שכתב דדוחק לחלק שדוקא שם לוי הנמשך לו מצד אמו אינו מתחלל [כבסוגיין דאביו הוי עכו"ם], ולא שם לוי הנמשך לו מצד אביו.
וראה עוד הרחבה בענין זה - בחי' רבי שמואל (ינמות סי' י"א כא-כד).

8. תוספות מסכת בכורות דף מז עמוד א

אלא כהנת כיון דאיבעילה [ליה] היא לה זרה - ואפ"ל קדושת לוייה פקעה מינה וגרעה מלוייה אשת כהן שנשבית דאע"ג דמיפסלא מתרומה לא פקעה מינה קדושתה לענין ה' סלעים אבל כהנת דקדושתה מגופה אתיא כשמתחללת פקעה קדושתה לגמרי.

9. ספר איזהו מקומן

שנתחללה מקדושת כהונה מ"מ ישאר לה מיהא קדושת לוייה שעל ידה תפטור מה' סלעים. אך צ"ב מה משני תוס', ואמאי כהנת שמתחללת מקדושתה גרעה טפי מלוייה שנתחללה.

וביאר בחי' רבינו חיים הלוי (איסור' עו. טו. ע.) ד"ה והלמנט) דכוונת תוס' שדין הכהונה מפקיע ומבטל לגמרי דין לוייה מיניה, והא דאיתא שכהנים איקרו לויים, היינו שדיני כהונה כוללים גם ענייני לוייה, אך משפחת כהונה אינה כלל בדין משפחת לוייה, וכל אחת הוא קהל מיוחד לעצמו, ולכן כשנבעלה הכהנת לנוכרי ונפסלה מן הכהונה, בזה הוי זר גמור ואף דיני לוייה אין בו.

וכעין זה כתב הקובץ שיעורים (כמונות א' ע') דכהנים אינם לויים מצד תולדותם, אלא מכח קדושת כהונתם דיש בכלל מאתים מנה, ולכן חלל שנתחלל מקדושת כהונה גם לוי אינו אע"פ שבלויים ליכא פסול חללות. וראה עוד מש"כ ראשית בכורים לבאר דברי תוס' בכמה אופנים.

✓ ד"ה אלא כהנת - ואפילו קדושת לוייה פקעה מינה וגרעה מלוייה אשת כהן שנשבית וכו' - לתוס' קשה הלא לכל כהנת איכא נמי קדושת לוייה [כדאמרו בכ"ד מקומות נקראו הכהנים לויים], וא"כ נהי

10. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת כתובות דף כו/א

(ע) דף כ"ו. ונפק קלא דבן גרושה הוא, לוי דלאו לוי. מוכח מכאן דחלל כיון שנתחלל מקדושת כהונה אינו לוי, אף דלענין קדושת לוייה לא שייך פסול חללות, דלוייה שזינתה אוכלת במעשר, בכורות מ"ז, וכיון דגם חלל הוא משבט לוי אמאי לאו לוי הוא, וצ"ל דכהנים עמא אחרינא גינהו, כמבואר ברש"י תמורה ד' ושם בשיטה, ואינן לויים מצד תולדותם, אלא מכח קדושת כהונתם דיש בכלל מאתים מנה, ואם נתחללו מקדושת כהונה אינן לויים, וכן מוכח בס"פ הניזקין נ"ט לוי מי קא הוי, ובירושלמי ר"פ האשה רבא פליגי אמוראי בזה אם חלל הוא לוי:

11. שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן תנ

(ו) ויש לעיין כיון דעד תהומא קדיש אך שהם חול מחמת פתיחתן להר הבית ולמה יהי' יותר חול מהר הבית עצמו. ויהי' מותר לזב ובע"ק ליכנס שם. ונראה דמצינו דוגמתו כתובות (כ"ו ע"א) במעשר ראשון לראב"ע דאמר אף לכהן ואם הוא בן גרושה ובן חלוצה אינו נוטל מעשר ראשון כיון שפקעה קדושת כהונתו אין דינו אפ"ל כלוי אף שהוא משבט לוי. וכן בכורות (מ"ז ע"א) כהנת שנתעברה מגברי בנה חייב בה' סלעים דכיון דנבעלה לגוי הוה זרה. ובתוס' שם אפ"ל קדושת לוי פקעה מינה וכו' ע"ש.

12. משך חכמה על במדבר פרק ג פסוק מה

והיו לי הלויים אני ד' - דע, דהא דאמרו בפרק בני העיר (מגילה כו:) דתשמיש קדושה קדוש ותשמיש דתשמיש לא יצא להם לדעתו מדין תורה, דאשכחן דכהנים המה משמשי קדושה (בכורות מז), קדושה אית בהו, וקדושים יהיו ולא יחללו (ר"פ אמור). וכהנת שזנתה נפסלה מן המעשר (עי' תוס' שם ד"ה אלא וע' רמב"ם ה' בכורים ט-כ ומל"מ שם וע' ירושלמי יבמות י-א),

דקדישא גופא, אכן לויים המה נתונים לאהרן ובניו והוי משמשי משמשין, ולכן לית בהו קדושה, ולויה שזנתה אוכלת במעשר (רמב"ם ה' מעשר א-ב) דלא קדישא גופא...

ובזה נתבאר לנו דבר נכון, דבכהנים דאיכא בהו קדושה, לכן במתנותיהן איכא קדושה, דאינן נאכלין בטומאה, כמו תרומה, דקדש הוא, אבל לויים, דהוי תשמיש דתשמיש ליכא בהו קדושה, לכן מתנותיהן נאכלין בטומאה, ואפילו לר' מאיר דאמר מעשר ראשון אסור לזרים, מ"מ סבר דנאכלין בטומאה, דכתיב ואכלתם אותו בכל מקום אפילו בקבר, כמו שפירשו תוספות ביבמות דף פ"ו ע"ב (ד"ה מי) יעו"ש ודו"ק.

13. ספר איזהו מקומן

איתמר כהן שמת והניח בן חלל וכו' היכא דמת האב לאחר שלושים דכו"ע לא פליגי דאין הבן חייב לפדות את עצמו שהרי זכה אביו בפדיונו:

במחלוקת הראשונים האם אף שזכה האב הכהן בפדיון נתחייב מיהא להפריש ה' סלעים:

א. מהרי"ט אלגזוי (סו"ט ס"ז סק"ג) דקדק מלשון רש"י (ד"ס שהרי) דלאחר שלושים יום חייב הכהן להפריש ה' סלעים, אלא שזוכה בהן לעצמו ואין צריך ליתנם לכהן אחר. וכן משמע מדברי הרא"ש (סי' ג'). וכן מפורש בדברי שטמ"ק השלם בשם הרא"ש בתוספותיו. אולם מדברי תוס' (ד"ס הכן)

דקדק מהריט"א דס"ל שהאב אין צריך כלל להפריש הסלעים. [עי' בדברינו על תוס']. וכן מפורש בשטמ"ק השלם בשם תו"ח. אמנם היד דוד ושי למורא כתבו שאין הדיוק מדברי רש"י מוכרח, ואפשר דגם הוא סובר שאין חיוב להפריש.

ג. כביאור המחלוקת: האריך מהריט"א לפרש דלשיטת רש"י והרא"ש צ"ל שפדיון הבן הוא כשאר מתנות כהונה, וממילא יש דין הפרשה, ומשעה שהפרישן הרי הן ממון כהן וזוכה בהן לעצמו. אבל לשיטת תוס' שאני פדיון הבן שלא חייבו הכתוב בדבר מסויים מנכסיו, אלא הוא חיובא בעלמא לתת ה' סלעים מנכסיו, לכך הפרשה זו מה היא עושה, דהא אם אינו חייב ליתן אינו חייב גם להפריש.

14. ספר איזהו מקומן

ה. שוב ראיתי שעמד בזה שערי יושר (ט"ז פכ"ה, ד"ה ועפ"ד נזס), ונקט דמסתימת הש"ס והפוסקים משמע שאפילו לא הניח האב נכסים כלל פטור הבן מליתן. ופירש זאת עפ"י ביאורו בשיטת רש"י והרא"ש שבפדיון הבן יש שני דינים: דין פריעת חוב ממון שמתקיים בנתינה לכהן, ודין מצות פדיון שמתקיים בהפרשה, ונמצא שהאב אף אם אין לו נכסים נפטר מחיוב פריעת חוב שהרי חשיב כזכה לעצמו ובא ליד כהן, והזכות שנפרע כבר החוב ממון הוריש לבנו, ונשתיר לבן רק מצות פדייה שמקיים בהפרשה בעלמא.

ומתוך דברי שערי יושר משמע דכהא גופה נחלקו כאן הראשונים: האם בפדיון הבן מלבד חוב ממון יש מצות פריית קדושה, וזו שיטת רש"י והרא"ש שהצריכו הפרשה, או דאינו אלא פריעת חוב לשבט הכהונה, וזו שיטת תוס' והתור"ח שאפילו הפרשה אין צריך.
ועוד בענין זה, ונפק"מ אי מהני פדיון בעל כרחו של הכהן ככל פריעת חוב - יעוי' בדברינו להלן נא:

15. ספר איזהו מקומן

דא"ר ינאי הוכרו ולבסוף נתערבו כותבין הרשאה זה לזה לא הוכרו ובסוף נתערבו אין כותבין הרשאה זה לזה:

האם דין זה הוא מקרא או מסברא, ונפק"מ האם נאמר רק לענין חלק בכורה או גם לחלק פשוט:

מפירוש רש"י משמע דלא רק לענין חלק בכורה קאמר ר' ינאי, אלא אף לענין חלק פשוט אם נתערבו שני ילדים של שני אנשים ולא הוכרו מתחילה אין יכולין לכתוב הרשאה, והטעם הוא לפי שמעולם לא היתה להם זכיה בנכסי אביהם - כן דקדקו מדברי רש"י מהרי"ט אלגזי (אות ס"ח סק"צ), והרש"ש (מו. ד"ה היא וכהנת). וגליין מהרש"א ציין גם לדברי רש"י במתני' שבועות לג: (ד"ה פטורין) שכתב לגבי בושת ופגם דממון דלא מטא לידיה מעולם לא מצי למכתב הרשאה עליה. ובשער המשפט (רעו. ז). גם דקדק דאזיל רש"י לשיטתו בשבועות. וראה

ברם שאר מפרשים והפוסקים נקטו שרק על חלק בכורה נאמר דינו דר' ינאי, ואילו לחלק פשיטות מהני הרשאה אף כשלא הוכרו מעולם - כ"כ הב"י (רעו. יא). בשם רבינו ירוחם, וכן נקטו הב"ח והפרישה (סקי"ג), והט"ז (סקי"א), וכ"כ השטמ"ק ב"ב שם בשם הרא"ם, ובהעמק שאלה (קיס. ה). כתב שכן גם דעת תוס' ב"ב קכו: (ד"ה לא), והיינו כפשטות הסוגיא דב"ב דילפה מקרא הנ"ל שנאמר גבי בכור.

אלא שתמה מהרי"ט אלגזי (אות ס"ח סק"א) שהב"ח והפרישה הנ"ל כתבו במקור הדין משום דכתיב 'יכיר' דבעינן שהוכרו מתחילה, ולפיכך דוקא לגבי חלק בכורה איתמר ולא בחלק פשיטות [וכ"כ גם בפ"י רגמ"ה ב"ב קכו. א]. ותמוה דבגמ' וכן בספרי פר' כי תצא (כא. עו). ילפינן בהדיא מקרא 'והיה הבן הבכור לשניאה' - ע"י בדבריו.

16. ספר איזהו מקומן

יוצא דופן והבא אחריו שניהן אינן בכור
לא לנחלה ולא לכהן:

א | הרחיבו הרופאים הרחם, הוציאוהו
במלקחיים, הוציאוהו במכשיר שאיבה:
א. כתב בדרך אמונה (פי"ט מנכוריס ס"ק ק"ה)
דאם יצא דרך רחם אלא שהרופאים הרחיבו
קצת הרחם וחתכו למעלה ולמטה, נחשב
יוצא דרך רחם, וכן אם יצא דרך רחם שיעור
שנחשב ילוד, ואח"כ הוצרכו להוציאו דרך
דופן חייב בפדיון.

ב. לענין אם הוציאו הולד במלקחיים
החוצצין בין הולד לרחם - ע"י בהרחבה
בשור"ת אבני נזר (יו"ד סי' ט"א-ט"ג) שנקט
דפטור מפדיון הבן. ובאגרות משה (יו"ד ח"ג
סי' קכ"ה) חולק עליו ופשוט לו דחייב בפדיון
הבן, ואינו דומה לבכור בהמה המתקדש ע"י
הרחם ושייך ביה חציצה, משא"כ בכור אדם
שאינו בו קדושת גוף אלא כל דינו ליתן ה'
סלעים לכהן. והוסיף "ולא נמצא בדברי
רבתינו המפרשים והפוסקים וכו' שום רמז
שה"ה לבכור אדם שלא נפדה, וגם לא בספרי
תשובות הראשונים והאחרונים הידועים לא
ראינו".

ובדרך אמונה הנ"ל הביאו מחלוקת
האחרונים בזה, וכתב דיש להחמיר ולפדותו
בלא ברכה. ושם כבאור ההלכה (ד"ה יולא

דופן) תמה על האחרונים דסברי שבכור אדם
אין קדושה ולא שייכא ביה חציצה.
ג. עוד כתב בדרך אמונה דהוציאוהו במכשיר
שאיבה ע"י ואקרו"ם, לכו"ע נחשב פטר רחם
דהא אין חציצה, ודלא כצפנת פענח שמצריך
דהולד יצא בכוחות עצמו ולא שיוציאוהו
אחרים. וראה בספר פדיון הבן כהלכתו (פ"ג
סכ"ב, ובהערות טז).

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף מז עמוד ב

שני לנחלה לא ראשית אונו בעינן. וכבר נודע בשם הגר"ח מוואלאז'ין זצ"ל בהא דכתיב בפ' תצא וילדו לו בנים האהובה והשנואה
- ומשמע דהאהובה ילדה ראשונה, וע"ז נאמר והי' הבן הבכור לשניאה הא כיצד - וביאר בזה דבאמת האהובה ילדה ראשונה
ומ"מ הבן הבכור לשנואה כיון דיצירתו היתה קודמת. [א"ה: יש המייחסים פירוש זה להגר"א זלה"ה שפסק כן במעשה שהי'
באחד שנשא אשה ואח"כ גירשה ושוב נשא אשה, וככלות שבעה ירחים ילדה השניה ולאחר ימים אחדים ילדה הראשונה - כי
נמלאו לה תשעה ירחים. והגרשה תכונה שנואה, והשני' - אהובה. ולזה הו"א שבן השני' יקבל פי שנים כי הרי נולד ראשונה,
וע"כ ציוותה התורה לא יוכל לבכר וגו' כי הוא ראשית אונו - כי אזלינן אחר ההריון ולא אחר הלידה].

וכבר תמה ע"ז הגר"ש קלוגר זצ"ל ב"חכמת שלמה" חו"מ סי' רע"ח מדברי רש"י בפ' תולדות עה"פ ואחרי כן יצא אחיו וידו
אוחת בעקב עשו וגו', וכ' רש"י בשם מדרש אגדה דבדין הי' אוחו בו לעכבו שהרי יעקב נוצר מטפה ראשונה ועשו מן השניה.
צא ולמד משפופרת שפיה קצר, תן בה שתי אבנים זו אחר זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה, והנכנסת אחרונה תצא ראשונה,
נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון, ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה
ויפטור את רחמה ויטול את הבכורה מן הדין עכ"ל. הרי אזלינן בתר הלידה, ולא בתר היצירה. וכבר כתב הגר"מ אריק זצ"ל
ב"אמרי יושר" ח"ב סי' קי"ד כי אינו מאמין שיצא דבר זה מפי הגר"ח מוואלאז'ין זצ"ל.

• עיין בכלי חמדה – ומה שתירץ